

Микола Іванович ПАШКОВСЬКИЙ

к.ю.н., доцент, с.н.с., Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса

Національної академії правових наук України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9412-3727>

e-mail: mykola.pashkovsky@gmail.com

РОЛЬ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ДОКУМЕНТУВАННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

У статті досліджено систему неурядових організацій, що здійснюють документування воєнних злочинів в умовах збройної агресії росії проти України. Проаналізовано форми та методи документування, що застосовуються неурядовими організаціями. Визначено можливості використання зібраної ними інформації як доказів у кримінальних провадженнях. Розглянуто правові механізми взаємодії неурядових організацій з правоохоронними органами та запропоновано шляхи їх вдосконалення.

Ключові слова: воєнні злочини, міжнародні злочини, неурядові організації, документування злочинів, кримінальне провадження, докази

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 р. в рамках агресії росії проти України, та спричиненого нею міжнародного збройного конфлікту та окупації частини території України, що триває з лютого 2014 р., характеризується системним та широкомасштабним вчиненням найтяжчих порушень міжнародного права з боку держави-агресора та її представників. Це відзначається у звітах міжнародних урядових та неурядових організацій [1, § 7], а також підтверджується даними офіційної статистики вчинення міжнародних злочинів, що щоденно публікується на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора, та ордерами Палати досудового провадження Міжнародного кримінального суду (МКС) про арешт осіб з-поміж політичного та військового керівництва рф [2]. На 31 жовтня 2024 р. до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) внесено відомості про 142 501 порушення законів та звичаїв війни [3] (з 25 жовтня 2024 р. через зміни до ст. 438 Кримінального кодексу (КК) України [4] кваліфікованих вже як воєнні злочини). Такий показник свідчить про той високий рівень навантаження, що має національний механізм кримінального правосуддя (який, попри агресію та збройний конфлікт, що триває, повністю зберігає свою функціональність), оскільки саме цей механізм зобов'язаний передусім забезпечити розслідування цих подій та притягнення до відповідальності осіб, винуватих у вчиненні міжнародних злочинів (злочину агресії, геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності). Роль іноземних та міжнародних (МКС та після створення – Спеціального міжнародного трибуналу з кримінального переслідування злочину агресії проти України) юрисдикцій є допоміжною, хоча вони надають ще й серйозну технічну допомогу. Водночас російське вторгнення викликало безпрецедентну консолідацію українського громадянського суспільства за усіма дотичними до протидії агресії напрямками, і однією з громадянських активностей поряд з допомогою Силам оборони, допомогою цивільному населенню, інформаційним спротивом є документування воєнних злочинів, що вчиняються російськими військо-

вими та їх посіпаками (проксі) [5], а також вжиття інших заходів, пов'язаних з забезпеченням відповідальності за порушення міжнародного права. Зважаючи на досвід розслідування порушень міжнародного права в інших сучасних конфліктах, видається, що спроможність офіційного, державного механізму кримінального правосуддя може бути посилена (і в сучасних українських реаліях – серйозно посилюється) завдяки зусиллям недержавного сектору, зокрема діяльності неурядових організацій з документування та розслідування порушень міжнародного права під час цього російсько-українського збройного конфлікту (РУЗК). У зв'язку з цим виникає питання про можливість застосування результатів цієї діяльності в кримінальних провадженнях, зокрема щодо воєнних злочинів.

МЕТА статті – з'ясувати особливості системи неурядових організацій, що здійснюють документування міжнародних злочинів, вчинених у контексті міжнародного збройного конфлікту, спричиненого агресією російської федерації проти України, форми й методи документування, що ними застосовуються, можливості використання зібраної ними інформації про міжнародні злочини як доказів у кримінальних провадженнях.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення мети дослідження застосовано комплексну методологію, що включала: системно-структурний метод – для визначення системи неурядових організацій, що здійснюють документування порушень міжнародного права, та їх класифікації за різними критеріями; формально-юридичний метод – в аналізі правових актів, що регулюють діяльність неурядових організацій та їх взаємодію з правоохоронними органами; контент-аналіз – у вивченні звітів міжнародних урядових та неурядових організацій, офіційної статистики вчинення міжнародних злочинів; методи узагальнення та систематизації – в аналізі форм документування інформації про міжнародні злочини неурядовими організаціями; формально-логічний метод – у формулюванні висновків стосовно можливостей використання інформації, зібраної неурядовими організаціями як доказів у кримінальних провадженнях.

Емпіричну базу дослідження склали матеріали діяльності неурядових організацій з документування порушень міжнародного права в умовах збройної агресії проти України, практика взаємодії правоохоронних органів з неурядовими організаціями, а також офіційні статистичні дані щодо розслідування воєнних злочинів.

РЕЗУЛЬТАТИ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України як в контексті спротиву агресії, так і для подолання її та збройного конфлікту наслідків громадська діяльність набула нових форм системної організації, співпраці влади, бізнесу, армії, суспільства, самоврядування [5], що вже демонструвалося українським суспільством з 2014 р. Звісно, що не завжди форми самоорганізації громадян в такому контексті відповідали й відповідають формам, визначеним законодавством для громадських об'єднань (мова йде не лише про стихійний опір агресору, коли населення в умовах наближенні ворога бралось за зброю, але й про інші аспекти, наприклад, волонтерський рух, чи документування порушень міжнародного права). Тому в цій статті вжито поняття «неурядова організація», що хоч і не визначено в законодавстві України, однак видається влучним для позначення не лише громадських об'єднань, як їх визначено у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» («добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів») [6], іноземних неурядових організацій, але й структур громадянського суспільства, реєстрація яких не відбулася згідно зі ст. 9 цього Закону (спорадичних рухів, спільнот тощо, утворюваних як для розв'язання питань громадянського суспільства ad hoc чи на етапі діяльності, що передують їх оформленню як громадського об'єднання).

Для забезпечення покарання осіб, відповідальних за порушення міжнародного гуманітарного права та права людини під час збройного конфлікту, а також для забезпечення компенсації завданої державою-агресором шкоди, важливу роль відіграють неурядові організації (НУО), що документують з 2014 р. наслідки війни на території України [7, с. 151].

Заважаючи на неприбутковий характер діяльності, такі НУО неможна віднести до приватних розвідувальних компаній (таких як RAND Corporation, Stratfor та інші), хоча вони також займаються розвідкою, зокрема OSINT та аналітикою [8]. Не є вони й об'єднаннями експертів, що надають допомогу виключно Україні як державі в її діяльності з розслідування міжнародних злочинів, наприклад, як Консультативна група з питань найтяжчих міжнародних злочинів (англ. Atrocity Crimes Advisory Group, ACA), яка у суті є багатосторонньою ініціативою, започаткованою США, Великою Британією та ЄС у травні 2022 р. з метою надання стратегічних консультацій та оперативної допомоги українському Офісу Генерального прокурора у розслідуванні та кримінальному переслідуванні міжнародних злочинів, пов'язаних з російською агресією, в діяльності якої беруть участь експерти з НУО «Global Rights Compliance» (GRC), Джорджтаунського університету, Кон-

сультативної місії ЄС в Україні (КМЄС), міждержавної Міжнародної організації права розвитку (International Development Law Organization, IDLO) та Проекту «Pravo Justice», що фінансується ЄС [9].

МКС та Агентство ЄС з питань співробітництва у сфері кримінального правосуддя (Євроюст) визнають, що коло НУО, що документують міжнародні злочини, є широким і включає як організації, для яких збір і фіксація інформації про злочини є головним напрямом діяльності, а також ті, що працюють за іншими напрямками, але паралельно зберігають таку інформацію для цілей кримінального переслідування [10, с. 3]. Ще ширшого підходу дотримується Офіс Генерального прокурора, взаємодіючи з широким спектром недержавних суб'єктів, які співпрацюють із системою кримінальної юстиції в Україні на запит органів прокуратури або за власним бажанням [11]. Видається, що НУО, які документують порушення МПП та права людини, а також міжнародні злочини, можна віднести до правозахисних організацій, оскільки значна частина з них має широкий предмет діяльності саме у цій сфері. Наприклад, міжнародні Amnesty International чи Human Rights Watch, чи українські: нобелівський лауреат Центр громадянських свобод, Українська Гельсінська спілка прав людини (УГСПЛ), Харківська правозахисна група (ХПГ) тощо. Серед правозахисних організацій виокремлюються ті, що спрямовано саме на забезпечення правосуддя стосовно порушень міжнародного гуманітарного права та права людини у найтяжчих формах – міжнародних злочинів. Це також міжнародні (точніше – іноземні, бо створені за іноземним законодавством) організації: вже згадана вище заснована у 2013 р. GRC, яка є міжнародною неприбутковою правозахисною організацією, що спеціалізується на міжнародному гуманітарному, кримінальному праві та праві людини, і орієнтована на роботу саме в постраждалих від конфліктів районах і зонах підвищеного ризику [12], Центр з прав людини Університету Берклі в Каліфорнії (Berkeley Human Rights Center), який досліджує та розслідує воєнні злочини та порушення прав людини, розробляє стандарти для політиків та практиків й навчає останніх [13], тощо, а також українські, наприклад: Truth Hounds, яка з 2014 р. займається документуванням та розслідуванням міжнародних злочинів і серйозних порушень прав людини, що скоєно в контексті збройного конфлікту в Україні та інших постраждалих від конфліктів регіонах Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії [14], чи Українська правова консультативна група, що об'єднує юристів та аналітиків, що спеціалізуються на правосудді, пов'язаному з конфліктом та захисті прав людини [15]. Є ще більш вузькопредметні організації, які спеціалізуються на одній з методологій документування та розслідування міжнародних злочинів, як-от Bellingcat, заснований у 2014 р., – незалежний розслідувальний колектив дослідників, слідчих і громадянських журналістів, що діє на основі досліджень інформації з відкритих джерел, визнання якого відбулося завдяки розслідуванню обставин збиття літака рейсу MH17 у 2014 р. з використанням інформації з відкритих джерел [16] (за предметом діяльності схожа українська OSINT-спільнота Molfar), чи Mnemonic – міжсекторальна, міждисциплінарна організація з надання інструментів та методології, які дають правозахисникам

зможу використовувати цифрову інформацію в боротьбі за справедливість і вимагати притягнення до відповідальності, у суті спеціалізований цифровий архів для збереження інформації про порушення прав людини, що сталися в окремих конфліктах [17]; або ж *eyeWitness to Atrocities* – зареєстрована у Великій Британії за ініціативи Міжнародної асоціації юристів (International Bar Association, IBA) організація, яка опікується технологічною платформою, що складається зі спеціалізованих застосунків для мобільних пристроїв та серверної частини й забезпечує належну фіксацію фото, відеоматеріалів про порушення міжнародного права, їх завантаження, збереження на захищених серверах організації та подальшу верифікацію та аналіз цих даних [18]. Є організації що спеціалізуються на певних видах порушень міжнародного права, як-от Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем» – стосовно СНПК [19], Фонд підтримки фундаментальних досліджень – стосовно воєнних злочинів проти об'єктів культурної спадщини України чи українських архівів. Такі організації як JustGroup, спрямовані на підвищення загальної ефективності кримінальної юстиції, зокрема через сприяння стандартизації досудового розслідування [20], документуванням не займаються, проте є важливим елементом у посиленні як потенціалу органів досудового розслідування, прокурорів (компетентних органів) і судів, так і НУО, що займаються документуванням. Є приклади створення й міжорганізаційних команд чи діяльності НУО в рамках спільних проєктів ad hoc. Наприклад, Фонд Клуні «За справедливість» в жовтні 2023 р. подав до Федеральної прокуратури ФРН матеріали про катування та страту чотирьох цивільних осіб під час окупації Харківської обл. Ці матеріали підготувала міждисциплінарна команда програми The Docket цього Фонду спільно з Truth Hounds, Bellingcat та Global Legal action Network [21]. Серйозний внесок у встановлення окремих обставин вчинення міжнародних злочинів в контексті РУЗК вносять окремі журналістські колективи, як-от: проєкт «Радіо Свобода» – «Схеми», «Заборона», «ВІНУС Info», «Слідство. Інфо», «Суспільне Новини» [22, с. 27-30].

Оскільки метою цієї статті не є узагальнення інформації про усі НУО, що здійснюють документування та розслідування порушень міжнародного права в контексті РУЗК (до того ж, що коло цих організацій розширюється за рахунок іноземних НУО, що діють на території своєї держави та працюють на території своєї держави з громадянами України, потенційними очевидцями чи постраждалими від таких порушень), вона не містить вичерпний їх перелік, а лише орієнтує на можливу їх кластеризацію, обумовлену спеціалізацією. Нині значна частина таких українських організацій об'єднана двома зосередженими на дослідженні РУЗК та притягненні винуватих до відповідальності коаліціями: «Україна. П'ята ранку» (38 організацій та 4 індивідуальних учасники) та «Глобальна ініціатива Т4Р (Трибунал для Путіна)» (16 організацій). Діяльності організацій, що об'єднані цими двома коаліціями, властиві більшість з відзначених А. Галаєм видів співпраці недержавних організацій між собою: кооперація (в рамках окремих проєктів), координація (в рамках функціонування єдиних аналітичних баз) [23, с. 336].

Слід враховувати, що мета документування органі-

заціями воєнних злочинів може різнитися:

- збігатися з завданнями, визначеними ст. 3 КПК;
  - переслідувати певні адвокаційні цілі, наприклад, «показати масштабність воєнних злочинів та особистий вимір жертв воєнних злочинів та потерпілих» [24, с. 279];
  - забезпечувати обґрунтованість звернень до інших, аніж кримінальні процесуальні механізми (наприклад, міжнародних механізмів з захисту прав людини, компенсаційних механізмів тощо).
- Здійснення НУО документування наслідків збройного конфлікту можна охарактеризувати такими перевагами, зокрема порівняно з подібною діяльністю правоохоронних органів:
- гнучкість в організації документування, наприклад, в залученні необхідних ресурсів (зокрема іноземних чи міжнародних), їх масштабуванні, у вжитті комплексних рішень (з документування, адвокації результатів розслідування, супроводження постраждалих осіб тощо);
  - незв'язаність процесуальною формою стосовно пошуку, збирання, перевірки та аналізу інформації стосовно порушень міжнародного права, а тому відсутність відповідних проблем, що постають перед правоохоронними органами у документуванні міжнародних злочинів [7, с. 152];
  - більша довіра громадян до діяльності НУО, аніж до правоохоронних органів [7, с. 151];
  - швидкість обміну інформацією [10, с. 3];
  - свобода вибору способів розпорядження отриманою інформацією та результатами її дослідження (аналізу), зокрема ініціювання проваджень в українських правоохоронних органах, чи в іноземних юрисдикціях, чи комунікація з МКС.

Застосовуючи свої канали, НУО можуть отримувати інформацію з окупованої території або ж здійснювати первинне документування події ще до прибуття представників компетентних органів [10, с. 3].

В умовах дотримання НУО певних загально визначених стандартів документування наявність різних систем документування інформації про воєнні злочини (*юрисдикційної* – правоохоронними органами в порядку, передбаченому КПК України або ж іноземними юрисдикціями чи МКС; *міжнародно-контрольної* – місіями міжнародних міжурядових організацій; та *громадянської* – інституціями громадянського суспільства в Україні) – є засобом покращення якості збирання такої інформації [24, с. 278], в кінцевому підсумку значно підвищує шанси встановлення обставин конкретної події, з'ясування причетних до неї осіб та правильної її правової кваліфікації.

Можливі форми документування НУО інформації про міжнародні злочини, визнані в міжнародній практиці:

- опитування особи [10, с. 17-29];
- обстеження місць вчинення злочинів [10, с. 41-44];
- фото-, відеофіксація [10, с. 30-32];
- виявлення, вилучення або отримання предметів, речей, документів, цифрової інформації [10, с. 33-36];
- виявлення і збирання інформації в Інтернеті (онлайн-розслідування) [10, с. 37-38];
- документування тілесних ушкоджень [10, с. 39-40];
- самодokumentування очевидцями чи постраждалими особами – через забезпечення функціонування на веб-сайтах НУО форм опитувальників про подію з можли-

вістю надіслати електронні файли або під час польових місій поширення між місцевими мешканцями бланків для самостійного заповнення та надання інформації НУО [24, с. 279].

Водночас слід враховувати можливий негативний або навіть руйнівний вплив НУО на кримінальне провадження або на його учасників, що може бути наслідком:

- фрагментації використовуваних підходів, методів, відсутності стандартизації своєї діяльності, – ризик ускладнення оцінювання та подальшого використання компетентними органами як доказів переданої від НУО інформації;

- недотримання НУО базових принципів документування (не нашкодь, інформованої згоди, об'єктивності, неупередженості й незалежності, відповідальності та законності, професіоналізму та поваги [10, с. 6-9]) – «ризик надмірного документування, ризик заподіяння потерпілим і свідкам вторинної психологічної травми... , погіршення якості доказів, які в майбутньому можна було б застосувати для притягнення до відповідальності» [10, с. 4];

- несвоєчасність надання інформації та/або аналітики про міжнародні злочини компетентним органам (держав або МКС) [10, с. 3] – ризик втрати можливості процесуального закріплення інформації, її перевірки, а отже, й втрати доказів тощо.

Є й інші ризики в діяльності НУО: упередженість НУО через уразливість конфліктом; відсутня або недостатня транспарентність діяльності НУО, зокрема методів та інструментів документування, що мало б забезпечувати зокрема відтворюваність результатів їх діяльності; порушення конфіденційності та дискредитація НУО, результатів її роботи (випадкова, неумисна або через зумисну діяльність третіх осіб, зокрема державних органів).

Слід враховувати й виклики, що стоять перед НУО у здійсненні документування:

- забезпечення безпеки, оскільки вони діють на власний ризик, а їх представники не мають тих державних гарантій як працівники компетентних органів;

- узгодження діяльності з документування з компетентними органами [24, с. 280];

- забезпечення захисту персональних даних, інформованої згоди та обмеження доступу до зібраної інформації [24, с. 280];

- подолання заборони фото-, відеофіксації наслідків нападів, доступу до місця події [24, с. 279];

- неможливості використання частини негласних способів отримання інформації, зокрема для верифікації зібраної інформації, які доступні для компетентних органів.

6 вересня 2024 р. Офісом Генерального прокурора укладено меморандум про взаєморозуміння та співпрацю Офісу Генерального прокурора з організаціями (інституціями) громадянського суспільства, який передбачає, зокрема взаємодію за напрямом «збору та передачі інформації, фактів, доказів організаціями (інституціями) громадянського суспільства органам прокуратури стосовно ймовірного вчинення міжнародних злочинів для реєстрації кримінальних проваджень на національному та міжнародному рівнях» [25, пп. 2 п. 2.1]. У зв'язку з цим сторони Меморандуму взяли зобов'язання розглядати у межах компетенції звернення представ-

ника Сторони стосовно фактів, які можуть свідчити про порушення законів і звичаїв війни, та вживати заходів для відновлення справедливості [25, п. 3.2].

Додаток до цього меморандуму – Стандарти взаємодії органів прокуратури з інститутами громадянського суспільства у питаннях притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів, передбачає декілька траєкторій використання інформації:

- якщо відомості про відповідний воєнний злочин ще не внесені до ЄРДР, то НУО надається інформація про реєстраційний номер в ЄРДР, а якщо внесено, то – відповідний номер кримінального провадження, а далі – надана НУО інформація повинна бути перевірена та підтверджена або спростована, щоб забезпечити її допустимість у процедурах кримінального провадження... [26, пп. 4.1.1 п. 4.1];

- якщо НУО надає інформацію про потерпілих або свідків, то орган прокуратури встановлює таких осіб, перевіряє чи відповідають вони ознакам потерпілого або свідка та їм надається відповідний статус, надалі з такими особами взаємодіє Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків [26, пп. 4.1.3 п. 4.1].

Також відповідно до цих Стандартів впроваджуються інститути періодичних зустрічей, координаторів та зворотного зв'язку [26, п. 5].

Узагальнення інтерв'ю українських прокурорів дає змогу зробити висновок, що інформація, яку компетентні органи отримують від НУО, використовується більш широко, аніж це передбачено Стандартами, зокрема:

- як підстава для внесення відомостей до ЄРДР за ст. 214 КПК України;

- для планування досудового розслідування кримінальних проваджень, зокрема стосовно збирання нових доказів (як підтвердженими документуванням джерелами (як орієнтуюча інформація);

- для перевірки доказів, що вже зібрані у кримінальному провадженні [27, 28].

НУО можуть надавати інформацію компетентним органам як ініціативно, та і за запитом останніх [29].

Дослідники погоджуються, що пряме використання інформації, зібраної НУО, як доказів у кримінальному провадженні є обмеженим. Зокрема, розглядаються три можливих ситуації:

- Допит як свідка представника НУО, який зібрав відповідну інформацію [7, с. 153] (очевидно, що йдеться про показання з чужих слів – показання стосовно певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи; такі докази згідно зі ст. 97 КПК України визнаються допустимими у виняткових випадках і здається, що суд має оцінювати їх у сукупності з протоколом опитування або іншим документом, яким цей представник НУО оформив відповідні пояснення іншої особи, а також матеріалами аудіо-, відеозапису опитування, якщо така технічна фіксація здійснювалася).

- Неможливість застосування як речових доказів матеріальних об'єктів, зібраних представниками НУО на місці події чи отриманих від очевидців, потерпілих, а потім переданих НУО до компетентних органів, оскільки порушено процедуру їхнього вилучення [7, с. 153] Дозволимо собі не погодитися з таким твердженням. Видається, що немає жодних перешкод для оформлення слідчим, прокурором в порядку, передбаченому

ч. 2 ст. 93 КПК України, отримання від представника НУО таких матеріальних об'єктів разом з відповідними документами, що пояснюють їх походження та містять записи ланцюга зберігання цих об'єктів. Крім того, доцільним є допит як свідка представника НУО, який збирав/отримував відповідний матеріальний об'єкт, оформлював цю дію, забезпечував збереження такого об'єкта. Звісно, що є ризик «забруднення» такого об'єкта, втрата якихось елементів ланцюга його зберігання до передачі компетентному органу, але ці обставини впливатимуть на оцінювання лише достовірності цього доказу, а не його допустимості.

– Надання НУО до компетентних органів звернень – письмовою передачею інформації стосовно фактів вчинених злочинів та відповідних контактів постраждалих осіб, з їх дозволу [7, с. 153]. Такий підхід свідчить про невизначеність джерела цього доказу, або взагалі про неможливість оцінки такого «звернення» як доказу у кримінальному провадженні. Проте видається, що будь-яке письмове звернення НУО до компетентного органу, що містить інформацію про будь-які обставини вчинення воєнного злочину чи інші обставини, що мають значення для кримінального провадження, відповідає ознакам документа за ч. 1 ст. 99 КПК України, а отже, може бути допущене як доказ і оцінене відповідно.

Здається правильним, щоб НУО, звертаючись до компетентного органу з повідомленням про вчинений воєнний злочин, оформлював повідомлення відповідно до вимог ч. 1 ст. 214 КПК України та додавав усі наявні джерела інформації, матеріальні об'єкти, що стосуються такого повідомлення. Так, буде спрощуватися введення цих об'єктів до кримінального провадження як доказів.

Що стосується інформації, відшуканої та зібраної, збереженої НУО з відкритих джерел, то можливими є дві ситуації залежно від того, чи доступна вказана інформація у відкритому джерелі в Інтернеті. У разі доступності слідчий, прокурор повинні з дотриманням вимог ст. 237 КПК України та рекомендацій Протоколу Берклі [30, §§ 153-156] провести огляд комп'ютерних даних. За потреби слідчий або прокурор можуть отримати додаткову інформацію від представника НУО стосовно застосованих інструментів та методів для збирання вказаної інформації. У разі, якщо інформація з відкритого джерела вже недоступна, результати документування НУО повинні оцінюватися як документи за ст. 99 КПК України, а представник НУО, який відшукав та зібрав цю інформацію, повинен допитуватися як свідок про ці свої дії. Особливу увагу в цьому разі має

бути звернено на повноту застосованих методів вилучення та зберігання інформації з відкритого джерела, на записи ланцюга зберігання, умови збереження інформації до її передачі компетентному органу.

ВИСНОВКИ

Застосування можливостей неурядових організацій для документування наслідків російської агресії проти України та спричиненого нею збройного конфлікту дає змогу посилити можливості сторони обвинувачення зі збирання доказів у кримінальних провадженнях за ст. 438 КК України. Враховуючи зростання потенціалу спеціалізованих НУО, слідчі та прокурори можуть застосувати проактивний підхід до взаємодії з ними та звертатися в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 93 КПК України за отриманням інформації, що вже є у розпорядженні такої організації або може бути нею віднайдена та зібрана. Це стосується й пошуку інформації у відкритих джерелах, встановлення та ідентифікації осіб, причетних до воєнних злочинів, можливих очевидців чи потерпілих від цих злочинів, що може потребувати значних часових і людських ресурсів, а також спеціального програмного забезпечення. Стандарти взаємодії органів прокуратури з інститутами громадянського суспільства у питаннях притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів є важливими для розбудови такої взаємодії. Проте видається необхідним напрацювання стандартних операційних процедур, спільних для слідчих, прокурорів та НУО стосовно запитування та надання (обміну) інформації про воєнні злочини та інші наслідки РУЗК, що має спростити не лише комунікацію, але й виявити проблемні сторони й перспективи для зростання такої взаємодії. Така взаємодія з обміну інформацією про воєнні злочини видається формою державно-приватного (громадського) партнерства у розслідуванні міжнародних злочинів, яке, зважаючи на кількість зареєстрованих воєнних злочинів, має розвиватися. Зважаючи, що взаємодія слідчих, прокурорів та НУО не вичерпується лише обміном інформацією, яку може бути використано в процесі доказування, бажаною уявляється розроблення та прийняття стратегії співробітництва органів досудового розслідування, прокуратури та інститутів громадянського суспільства з розслідування міжнародних злочинів.

Статтю підготовлено на виконання фундаментальної теми «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0121U114401).

Список використаних джерел

1. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. UN, 2024. 24 с. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/315/17/pdf/n2431517.pdf>
2. Ukraine. Situation in Ukraine. ICC-01/22. *International Criminal Court*. URL: <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>
3. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення рф, станом на 31.10.2024. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://www.gp.gov.ua/>
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 09.10.2024 № 4012-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#Text>
5. Безпрецедентна консолідація українського громадянського суспільства у протидії російському вторгненню / Ю. Тищенко та ін. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/bezpretsedentna-konsolidatsiya-ukrayinskoho-hromadyanskoho-suspilstva-u-protydyi>
6. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI : станом на 3 верес. 2024 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

7. Оцінка потреб правової системи України: забезпечення якісного правосуддя для постраждалих від війни та уцілілих. Київ, 2024. 216 с. URL: <https://ulag.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/na-ukr-web-1.pdf>

8. Паливода В.О. Приватні розвідувальні компанії: іноземний досвід залучення приватного сектору до виконання завдань розвідки : аналіз. доп. Київ, 2022. 20 с.

9. Міжнародне співробітництво Офісу Генерального прокурора. Ключові напрями та результати. *Головна - Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/miznarodne-spivrobitnictvo-ofisu-generalnogo-prokurora-klyucovi-napryami-ta-rezultati>

10. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. Документування міжнародних злочинів і порушень прав людини для притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що їх вчинили – Рекомендації для громадських організацій. Publications Office of the European Union, 2022. 76 с. URL: <https://doi.org/doi/10.2812/084834>

11. Стандарти взаємодії органів прокуратури з інститутами громадянського суспільства у питаннях притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів. 6 верес. 2024 р. *Офіс Ген. прокурора*. URL: <https://www.gp.gov.ua/storage/files/9/n/4/Стандарти.pdf>

12. Home Foundation. *Global Rights Compliance*. URL: <https://globalrightscpliance.com/>

13. About. *Berkeley Human Rights Center*. URL: <https://humanrights.berkeley.edu/about/>

14. About. *Truth Hounds*. URL: <https://truth-hounds.org/about/>

15. Про нас. *Ukrainian Legal Advisory Group*. URL: <https://ulag.org.ua/uk/about-us/>

16. Who We Are. *Bellingcat*. URL: <https://www.bellingcat.com/about/who-we-are/>

17. Home. *Mnemonic*. URL: <https://mnemonic.org/en/about>

18. Перевірка фактів: хто ми. *EyeWitness to Atrocities*. URL: <https://www.eyewitness.global/documents/who-we-are-UA.pdf>

19. Насильство під час війни. *Jurfem*. URL: <https://jurfem.com.ua/nasylstvo-pid-chas-zbroynogo-konfliktu/>

20. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина. Схвалено методичною радою, протокол засідання від 16.03.2023 № 3, затверджено Генеральним прокурором України 28.04.2024 / М.І. Пашковський та ін. Київ, 2023. 122 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf

21. Коваленко О. Фонд Клуні подав до прокуратури Німеччини три справи про воєнні злочини росіян. Юристка фонду Анна Нейстат пояснює, чому це важливо. *Бабель | Розповідаємо про політику, культуру і суспільство в Україні. Останні новини детально і неупереджено*. URL: <https://babel.ua/texts/99992-fond-kluni-podav-do-prokuraturi-nimechchini-tri-spravi-pro-voeyenni-zlochiny-rosiyan-yuristka-fondu-anna-neystat-poyasnyuye-chomu-ce-vazhlyvo>

22. Когут С.В. Як українські журналісти розслідують воєнні злочини Росії після 24 лютого 2022 року : магістерська робота зі спеціальності 061 Журналістика. Київ, 2023. 71 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/c3b78d6e-f227-48e3-9cf7-b281af071bc7>

23. Галай А.О. Недержавні організації юридичного спрямування як учасники публічного управління. Київ, 2015. 408 с.

24. Тополевський Р.Б. Порушення прав людини та воєнні злочини за римським статутом міжнародного кримінального суду внаслідок агресії російської федерації: особливості документування громадськими правозахисними організаціями. *Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану*: матеріали наук. семінару, м. Львів, 23 черв. 2022 р. Львів, 2022. С. 277–280.

25. Меморандум про взаєморозуміння та співпрацю Офісу Генерального прокурора з організаціями (інституціями) громадянського суспільства : Меморандум від 06.09.2024. URL: <https://www.gp.gov.ua/storage/files/9/n/4/Меморандум.pdf>

26. Стандарти взаємодії органів прокуратури з інститутами громадянського суспільства у питаннях притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів. 6 верес. 2024 р. *Офіс Ген. прокурора*. URL: <https://www.gp.gov.ua/storage/files/9/n/4/Стандарти.pdf>

27. Світлевська А. Керівник "департаменту війни" Офісу генпрокурора Юрій Белоусов: Через тисячі проваджень ми бачимо спільний "почерк" росіян - свідомий намір знищити українців. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/war/kerivnik-departamentu-viyni-ofisu-genprokurora-yuriy-byelousov-cherez-tisyachi-provadzhen-mi-bachimo-spilniy-pocherk-rosiyan-svidomiy-namir-znishchiti-ukrajinciv-12163986.html>

28. Доказування у воєнних злочинах: основні тенденції та погляди різних учасників процесу. *Сайт про кримінальну юстицію простою і зрозумілою мовою – JustTalk*. URL: <https://justtalk.com.ua/post/dokazuvannya-u-voennih-zlochinah-osnovni-tendentsii-ta-poglyadi-riznih-uchasnikiv-protsesu>

29. Воєнні злочини РФ в Україні: громадські організації, що документують їх та збирають свідчення для трибуналу. Центр прав людини ZMINA. *ZMINA - Центр прав людини*. URL: <https://zmina.ua/media/voeyenni-zlochyny-rf-v-ukrayini-gromadski-organizaciyi-shho-dokumentuyut-yih-ta-zbyrayut-svidchennya-dlya-trybunalu/>

30. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. A Practical Guide on the Effective Use of Digital Open Source Information in Investigating Violations of International Criminal, Human Rights and Humanitarian Law. New York and Geneva : United Nations, 2022. 102 p. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf

References

1. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. UN, 2024. 24 p.
2. Ukraine. Situation in Ukraine. ICC-01/22. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>
3. Crimes committed during the full-scale invasion of the Russian Federation as of October 31, 2024. Office of the Prosecutor General. URL: <https://www.gp.gov.ua/> [In Ukrainian].
4. On Amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine in Connection with the Ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court and Amendments Thereto: Law of Ukraine dated 09.10.2024 № 4012-IX. [In Ukrainian].
5. Tyshchenko Yu. et al. Unprecedented consolidation of Ukrainian civil society in countering the Russian invasion. National Institute for Strategic Studies. [In Ukrainian].
6. On Public Associations: Law of Ukraine dated March 22, 2012 № 4572-VI. [In Ukrainian].
7. Assessment of the needs of the legal system of Ukraine: ensuring quality justice for war victims and survivors. Kyiv, 2024. 216 p. [In Ukrainian].
8. Palyvoda V.O. Private intelligence companies: foreign experience in involving the private sector in intelligence tasks: analytical report. Kyiv: NISS, 2022. 20 p. [In Ukrainian].

9. International cooperation of the Office of the Prosecutor General. Key directions and results. Office of the Prosecutor General. [In Ukrainian].
10. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. Documentation of international crimes and human rights violations for criminal prosecution of perpetrators – Recommendations for civil society organizations. Publications Office of the European Union, 2022. 76 p.
11. Standards of interaction between prosecution authorities and civil society institutions in matters of criminal liability of persons guilty of war crimes. Office of the Prosecutor General. September 6, 2024. [In Ukrainian].
12. Home Foundation. Global Rights Compliance. URL: <https://globalrightscpliance.com/>
13. About. Berkeley Human Rights Center. URL: <https://humanrights.berkeley.edu/about/>
14. About. Truth Hounds. URL: <https://truth-hounds.org/about/>
15. About us. Ukrainian Legal Advisory Group. URL: <https://ulag.org.ua/uk/about-us/> [In Ukrainian].
16. Who We Are. Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com/about/who-we-are/>
17. Home. Mnemonic. URL: <https://mnemonic.org/en/about>
18. Fact checking: who we are. EyeWitness to Atrocities. [In Ukrainian].
19. Violence during war. Jurfem. URL: <https://jurfem.com.ua/nasylstvo-pid-chas-zbroynogo-konfliktu/> [In Ukrainian].
20. Pashkovskiy M.I. et al. Standards for investigating war crimes. General part. Kyiv, 2023. 122 p. [In Ukrainian].
21. Kovalenko O. The Clooney Foundation filed three cases of Russian war crimes with the German prosecutor's office. Babel. [In Ukrainian].
22. Kohut S.V. How Ukrainian journalists investigate Russia's war crimes after February 24, 2022: master's thesis in specialty 061 Journalism. Kyiv, 2023. 71 p. [In Ukrainian].
23. Halai A.O. Non-governmental legal organizations as participants in public administration. Kyiv, 2015. 408 p. [In Ukrainian].
24. Topolevskiy R.B. Human rights violations and war crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court due to Russian Federation aggression: peculiarities of documentation by human rights organizations. Constitutional rights and freedoms of human and citizen under martial law: materials of scientific seminar, Lviv, June 23, 2022. Lviv, 2022. pp. 277-280. [In Ukrainian].
25. Memorandum of Understanding and Cooperation between the Office of the Prosecutor General and Civil Society Organizations: Memorandum dated 06.09.2024. [In Ukrainian].
26. Standards of interaction between prosecution authorities and civil society institutions in matters of criminal liability of persons guilty of war crimes. Office of the Prosecutor General. September 6, 2024. [In Ukrainian].
27. Svitlevska A. Head of the "War Department" of the Prosecutor General's Office Yurii Belousov: Through thousands of proceedings, we see a common "handwriting" of Russians - a conscious intention to destroy Ukrainians. UNIAN. [In Ukrainian].
28. Proving war crimes: main trends and views of different process participants. JustTalk. [In Ukrainian].
29. War crimes of the Russian Federation in Ukraine: civil society organizations that document them and collect evidence for the tribunal. ZMINA Human Rights Center. [In Ukrainian].
30. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. A Practical Guide on the Effective Use of Digital Open Source Information in Investigating Violations of International Criminal, Human Rights and Humanitarian Law. New York and Geneva: United Nations, 2022. 102 p.

Mykola PASHKOVSKYI

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Senior Researcher, Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems of National Academy of Law Sciences of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9412-3727>

e-mail: mykola.pashkovsky@gmail.com

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS IN DOCUMENTING AND INVESTIGATING WAR CRIMES IN UKRAINE

The paper examines the system of non-governmental organizations (NGOs) documenting war crimes in the context of Russia's armed aggression against Ukraine. The research analyzes the unprecedented consolidation of Ukrainian civil society in documenting international crimes committed since 2014, particularly focusing on the period after February 24, 2022. The study reveals the classification of NGOs involved in documentation activities, including international human rights organizations, specialized NGOs focusing on specific documentation methodologies, and organizations specializing in particular types of international law violations. The paper identifies the advantages of NGO documentation activities, including flexibility in resource allocation, freedom from procedural constraints, higher public trust, rapid information exchange, and liberty in choosing ways to utilize collected information. The research outlines various forms of documentation used by NGOs: interviewing individuals, examining crime scenes, photo and video recording, collecting physical evidence and digital information, Internet-based investigations, documenting injuries, and self-documentation by witnesses or victims. The study analyzes the risks and challenges in NGO documentation activities, including fragmentation of approaches, non-compliance with basic documentation principles, untimely information sharing, and security concerns. Special attention is paid to the procedural aspects of using NGO-collected information as evidence in criminal proceedings. The paper examines the recent developments in the framework for cooperation between NGOs and law enforcement agencies, particularly focusing on the Memorandum of Understanding signed by the Office of the Prosecutor General. The research concludes by proposing the development of standard operating procedures for information exchange and recommending the adoption of a comprehensive strategy for cooperation between investigative bodies and civil society institutions in investigating international crimes.

Keywords: *war crimes, international crimes, non-governmental organizations, documentation of crimes, criminal proceedings, evidence*